

OČETOVA SMRT

Pavle Zidar

Zadnje poletje sem doma. Sem v vrtu in se spominjam očetove smrti. Še so tu njegovi nageljni, razplamteli so se kakor oglje, pa bezeg diši kakor šabesa. Drobnji in živi spomini me kličejo k njegovi zadnji uri. Jutri bom odpotoval in se ne bom vračal več k njegovim nageljnom. Morda jih bom še kdaj gledal, toda ne bom jih videl nikoli več takšnih, kot jih vidim in občutim danes.

Smrt je bila tako jasno orisana na njegovem obrazu kot kak zemljevid tujega kontinenta. In navadili smo se je, smrti, kakor tete, ki je dan za dnem sedela za vrati in rožljala s paternoštrom.

Oče je še zmerom klel, in s tem nas je zavaral v upanje, da ga bomo imeli prek zime.

— Dokler Joža kolne, so govorili ljudje, — je še vse dobro.

Klel je trdo, ko da bi cepil polena, brez najmanjše sence kesanja. Možato je vlekel boga za prekleto brado, ki je vseskozi svinjska. On, oče, že ve, kaj je njemu bog skuhal, ko ne more več stati, ne žreti ne kaditi! Pa da bi ga zdaj klical: Ne!

S hudičem je bilo bolje. Klical ga je, kadar se ni mogel presesti in kadar se ni upal izkašljati. In ta mu je zmerom šel na roke. Lahko se je zaobrnil in se odkašljal.

Mati je že oglušela za njegove rotitve k bogu in peklu, trpela je na telesu in duši le še za njegovo zadnjo uro. Za njegov pokoj. Imela je nagovorjene ljudi, da mu bodo dopovedali, kaj je njegova krščanska dolžnost. Ko pride ura, tiha in mogočna, ko duše odhajajo. Edino mati je vedela, da ne bo čez zimo. In samo nje ni zmedla njegova zdrava in krčevita kletev. Čim več in čim glasneje je klel, bolj se je tresla zanj. Včasih mu je z razumevanjem poočitala, kaj dela.

— Nič, je vpil, — tvojega jasnega orla s prižnice vlečem! Pljuvam nanj. Pljuvam! Če bi vedel, koliko trpim, bi mi tisti tvoj farški bog ozdravil rit, da bi vsaj lahko še sédel pred smrtjo nanjo. Pa ga ni, ne bo ga! Zato ne daj, da mi farja privlečeš noter. Samo njega ne.

Oče je res strašno trpel. Lupil se je še pri življenju. Meso mu je odpadalo in smrdel je ko gnojna jama. A ni in ni mogel izdihniti. Smrt mu je čepela v votlini oči, na nosu in na čelu in se mu rogala v tanka in zasinjela ušesa. In z dvorišča je še slišal šihtarje, otroke, babe, zdrave ko dren. Pa nas, mene, mamu, sestro, ko smo jedli, hodili in smrčali. On pa je bil noč za nočjo še bolj buden ko podnevi. Noč

mu je še bolj zjasnila bolečine, poglabljala mu jih je kakor deroča reka.

— Noč je moj Lucifer! je tožil z razsekanimi ustnicami. — Noč, Nac! Ponoči se vse odpre in vsako bolečino posebej moram preživeti, in teh je sto tisoč. Pa vse so enake. Vsaka vpije toliko časa, dokler je ne preglasi druga.

O Nac, pa slišim fanta, kako spi! Rečem ti, postelja se trese, tako smrči. Jaz pa niti minute. Kje je še kaj pravice, gori je ni? Tepe me bog, ampak da ga ni hudiča sram starega, živo meso pretepati, rane. Zakaj se me ni lotil, ko sem bil zdrav?

Tisto, Nac, tisto ni bog!

Pa zdaj bi moral delati. Poglej vrt, nageljni so vsi suhi, ne zalivajo jih, poglej! Same babe hodijo sem, pa kimajo in smrde kot kuga. Zadnjič je prišla Neža. Že tako je gluha ko žindra, pa vpije: Joža, čas je za gospoda. Ja, sem rekel, ampak jaz sem dedec. K meni mora priti Marija, da jo bom... Da vidiš glušca, kako je slišala! Pomomljala je v tisto omelasto brado in zginila ko kafra.

Nac, rečem ti, pa ni ta bele, ni je! —

Gledal je svojega starega Naca z vlažnimi očmi, trpečimi očmi. Vedel je, da ga bo Nac nosil, preoblekel in kropil.

Nac mu je ponujal cigareto, a je oče ni maral.

— Ne, je rekel, — zdaj bom kadil druge! Ta voščene! Glej, Nac, da mi bodo krstno prižgali. Ti jo daj. Z njo naj se moja kaja na tem svetu neha.

Gledal je globoko predse, skoro povešal se je. Govoril je tišje, govoril je zadnjikrat v življenju.

— Kako bodo te reve živele? — Mislil je nas. — Ona ne zna nič, fant je na pol pota, ta mala je pa še v košari. Da ni teh, bi že zdavnaj šel, zaradi teh ne morem. Dobe vsaj tisto od socialne, kaj pa poj?

Nac je pokimal (Nac je zmerom kimal) in puhnil visok steber dima v strop.

— Res je, kar praviš, je začel Nac, — trpiš, a zaradi njih si že dovolj. Se bodo že prebili. Še manjši, se spominjaš Revkotovih, so ostali sami, no, pa saj se sam spominjaš, da so prišli vsi h kruhu. Le umri, Joža!

Oče je bil na mah mirnejši, hvaležno je pogledal Nacu v oči in ni rekel nobene več. Bolečine so mu popustile kakor vrvi v jamborih, slišal ni več mene, ne šihitarjev ne bab. Nikogar več ni slišal. Smrt je z obraza stopila predenj ko ogledalo. Da, ji je rekel, zdaj se pa ne bom več raziral. Si, ta prava si! Čisto bela, in šumiš kakor Sava!

Tako, tako, le pihljaj! Zadnji čas, da mi kdo pomaga.

In gledal jo je in poslušal, Savo. Narasla je kot ob povodnji, svetlo in široko je drla po kotlini, med smrekami in med hišami, kjer utihne vse človeško. Kdaj pa kdaj je zadela z valom njegove noge in ga povlekla s seboj. Drvel je po sunkovito deročem toku. Glava mu je vsa težka omahnila v razpenjeno potovanje velike vode.

O reka, je vpil, nesi me, in uho je nastavljal niže in niže, kjer se je že čul pesek.

Obraz se je bleščal, odsev bledice se je lomil na ostrih kosteh. Oči so se zalizale ko polži. Dihal je sramežljivo.

— Umira, Nac! je kriknila mati, ko iz sna.

Nagnila se je nad njegov suhi život, nad rebra, ki so ostro izstopala v loku, in poslušala, če še kaj tli v izmozganem telesu.

— Naac, je govorila, — teče ... teče nekaj!

Oče je odprl na pol oko, a se je spet zalizalo nazaj. Morda je še ujel mater, kako posluša njegovo reko. Ki ga nosi, rešenega bolečin.

— Ja, je rekel Nac, ko se je tudi sam nagnil nad prijatelja, — res nekaj teče.

Mati je za hip potegnila obraz iz predpasnika, bil je kot ptičja glavica, rumen, črn in poln ptičje jeze, ne žalosti.

Nac je stopil na dvorišče in brž priklical babe in poslal po gospoda.

Moral sem ven.

Ženske, povečini starke v dolgih in dvojnih krilih, s šopom sivih las izpod rute, s ščetinastimi bradami, brezzobe, z otroškimi usti, s težkimi paternoštri v naročjih in s tresočimi se, grbastimi rokami so se jemale kakor iz tal. Smrdele so po plesnobi in mrakotnih skrinjah. Drobile so z ustnicami ko otroci, ki hočejo izpljuniti grižljaj.

V kuhinji je zablisnila sveča in monotona molitev je reševala očeta pogube. Molili so glasno. Za zadnjo uro. Prva se je oglasila Neža, ki je z dolgim in prekanjenim glasom izzivala božjo milost. Potem so zabasirale še ostale. Vsaka je imela svojo molitev, natlačeno z odpovedjo življenju, ki je grešno in ničvredno.

— Molite k bogu! se je vzpel cvileč in zategnjen glas:

*Njemu se izročimo,
ko pride ura,
ko pride dan,
ko grešnik iz mesa
nazaj v prst je djan,*

*odpusti, Jezus sladki,
mu zablode.
In reši dušo
preden jo pokriješ z rušo.*

Starke so zapele nazaj:

*In reši dušo
preden jo pokriješ z rušo.*

Stopil sem na klop: vse starke so klečale, posejane po kuhinji kakor krste. Mati je slonela ob očetu z njegovo roko v svoji. Nac je sedel na zaboju za premog, oče pa se je svetil kakor bog. Soj krstne sveče se je metal po njegovem obrazu kakor kača, obsedena od preganjavcev. Starke so bile že docela omamljene od molitev, in stare noge niso že več občutile trdega poda.

Ko sta prišla gospod in mežnar s cingl-conglom, so se starke zagugale kakor gosi. Gospod in mežnar sta začela peti in drug drugemu nekaj dopovedovati. Ko da se prepirata pred očetom.

Bo dal denar...

Ne bo ga dal...

Bo dal...

Ne bo...

Gospod je razumevajoče segel materi v roke, mežnar starec pa je požvečil z ustnicami in začel razvezovati belo culico.

Nato sta kolikor mogoče hitro odšla. Tudi starke so se nabile na dvorišču v črno gmoto.

— Še je lahko sprejel sveto olje, so objavljale, ne meneč se zame.

— Lepo smo molile! so se hvalile druga drugi.

In paternoštri so izginili v tista krila, globoka kakor njihova starost, in se niso več oglasili. Po dve in dve so skoraj neslišno oddrsele čez dvorišče, opletajoč s težkimi krili.

Šle so, da si pogrejejo večerjo.

Oče je nazadnje le dočakal spanec. Reka se ni več oglašala. Uho ni pobiralo glasov peska, ki je še malo poprej tako lepo zvenčal. Prsi so se mu vzdigovale kakor šotor, ki ga pozibava rahel vetr. Pod nosom pa so mu oživele kaplje potu. Zaprte oči so se mu že izmotale iz težkih črnih obročev. In na obrazu ni bilo več nobenega madeža. Bil je bel, in če bi se ga dotaknil, bi najbrž zašumel kakor papir. A vendarle je le še na njem odseval ta svet, medtem ko so bile roke, ki so silile naprej, tihe in že mrtve.

Oče je dolgo spal. Hlasten spanec ga je držal do jutra. Pravo razkošje pred smrtjo. Kdo si je ne bi želel potem?!

Ko je zjutraj poiskal z očmi nas, smo stopili k postelji ko k obhajilni mizi. Glas mu je bil jasen in skrben. Nič več razbolen. Zdrav, ko da bo takoj potem vstal in odšel na šiht. Rekel je, da bo umrl, mi pa da moramo naprej, vsak do svojega kruha. Povedal je, da je življenje velika prasica in da mu bo samo tam nekoliko odleglo.

— Vi pa le glejte!

Res, ničesar drugega ni več rekel, nobenega adijo pred takim slovesom. Vedro nas je zapodil nazaj v življenje in trdno zaprl vrata za sabo. Koj potlej je mama kriknila, jaz pa sem pograbil priložnost in znosil novico od vrat do vrat kakor mleko. Samo da se mi sosedge niso zahvaljevali, marveč so se nekajkrat presedli, me potrepljali po ramenih, češ da bo zdaj težko, in sožalje in... že sem stekel drugam.

Ne, smrt me ni strla. Bil sem je celo vesel, ker je bila to res novica, potem pa sem se je naveličal. In v neki plehki srbski komediji sem kljub temu želel odigrati svojo vlogo. Igralci so se nekoliko obotavljali.

— Kje pa, sem jim zagotavljal, moj oče je rad umrl!

— Že, je nosljal režiser z naučeno žalostjo, ampak ljudje tega ne bi razumeli. Ljudje, fant!

In od takrat se res bojim ljudi.

Ampak oče je želel, naj se ne jokamo za njim. Želel je, naj ga pustimo v miru. Ali ni to pošteno slovo? Ne pa: spominjajte se me, kako sem trpel za vas, in, nihče vas ne bo imel več rad... To je moj oče sovražil in to sovražim tudi jaz! Če umiraš, delaj to tako, kot se spodobi. Moj stari oče je padel v martinovko, gorel je kakor oljnata cunja.

— Hudič se cvre! je vpil. — Stran!

Vsega opečenega in še pri življenju so ga potegnili ven. Dvanajst otrok je trepetalo pred bolnišnico, pa jih ni želel videti.

— Ne, je rekel stari mami, — spominjali bi se me prehudo. In umreti ne bi mogel. Kar mi še lahko storiš dobrega, mamka, daj za pol litra špirita.

In ko ga je dobil, ga je na dušek pognal po opečenem grlu in umrl.

— Hvala bogu! so rekli stara mama. — Zdaj pa počivaj v miru!

Vrt je že polnila tema, ko sem premislil očetovo smrt. Prebudile so se sence in tacale po nageljnih in solati.

— Oh, oče, mi je ušlo. — Solze so mi zažgale obraz in lomil sem bezgovo listje. — Ne bo te več!

Zaprl sem za sabo leso in obšel še njegove stare poti. Povesod ga je bilo še čutiti.

Ali zato, ker odhajam?

Zato, zato! sem ga slišal.

Zbogom!

Le pojdi, sin!

LESTEV V REKO

Valentin Cundrič

1. Roke spadajo k telesu, ne k delu.
2. Če vidiš jagnje, ki bleja aleluju
prevari, vedi, da vse, kar storiš,
je na ljubo zavisti, ne resnici.
3. Kdor beži, se manjša.
4. Duh se ne da popisati s kredom
ali z ogljem.
5. Zgodovina viška rožni venec:
Ki se pogovarjajo z volkovi.
Ki so mesec molili. Ki krvave.
Ki nimajo na zemlji prostora.
Ki nimajo v Času časa.
6. Veselje, zapuščaš me,
ker sem bil najglasnejši od vseh,
ki so te zagledali,
in ne verjameš mojemu zanosu!
7. Napišimo nekaj nežnih not o ljubezni,
da dvignemo za goro više strop sveta.
8. Uho oblasti
je občutljivejše od človeškega,
ker oblast ne tehta s srčnimi utežmi
in ne meri s čustvenimi metri.